

Területi kohézió és kohéziós politikai célok az Európai Unió új tagállamai esetében

Szabó Pál

ELTE TTK FFI Regionális Tudományi Tanszék

Budapest

2019.10.11.

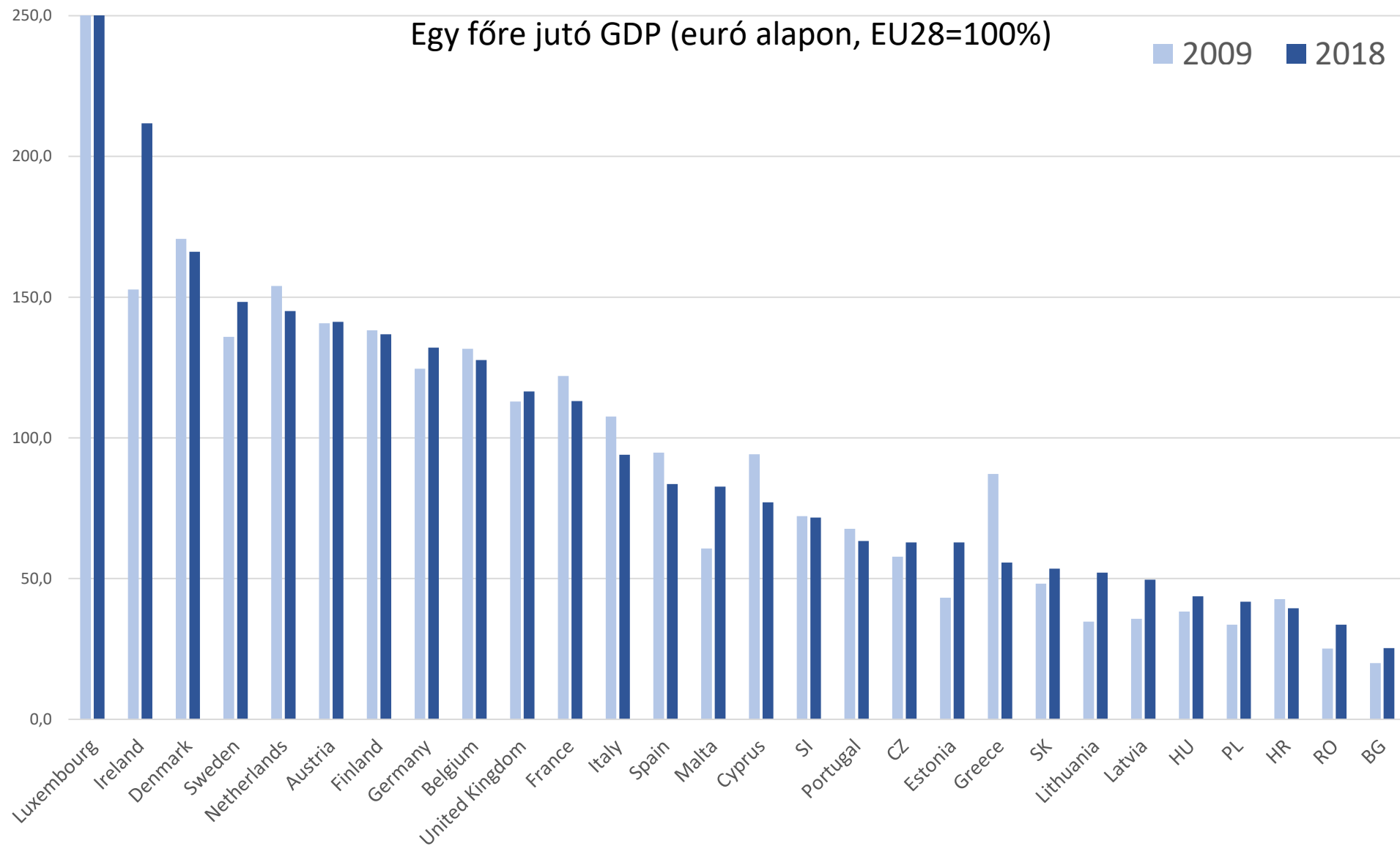
MRTT vándorgyűlés

Kelet-Közép-Európa – hasonlóságok és különbségek

- jelen esetben V4+4 ország (PL, CZ, SK, HU, RO, BG, HR, SI)
- szocializmus (uniformitás), majd poszt szocializmus (felszabaduló erőforrások), egyedi és közös utak
- EU csatlakozás, NATO, FDI; közös érdekek az EU-ban, támogatások; de különböző bel- és külpolitika
- több tekintetben bomlik az egységesség, csökken a hasonlóság, de maradtak közös, hasonló problémák, ill. újak termelődtek
- V4+4: tagállamok 28,5%-a, Eur. Parlament képviselők 23,7%-a, blokkoló kisebbség: népesség 35%-a...

	PL	CZ	SK	HU	RO	BG	SI	HR	V4+4 (%)	EU 28
Terület (km ²)	312 685	78 866	48 845	93 030	238 391	110 912	20 273	56 594	22,2	4 324 782
Népesség (ezer fő, 2018)	37 977	10 610	5 443	9 778	19 531	7 050	2 067	4 105	18,8	512 379
GDP (Mrd euró, 2016)	496,5	206,8	90,2	131,9	202,9	55,2	45,9	51,5	8,1	15 884

Adatforrás: Eurostat alapján saját szerk.

Adatforrás: Eurostat alapján saját szerk.

Human Development Index (2018)

- globális szinten a **nyolc ország a legfejlettebb kategóriában van**;
Szlovénia 25., Csehország 27. - Lengyelország 33. - Szlovákia 38. - Magyarország 45., Horvátország 46. - Bulgária 51., Románia 52.,

- a **V4+4** esetében **csak részben egységes** ezen országcsoport:

egyrészt számottevők a **különbségek** közöttük (25-52.), más keleti tagállamok (Balti, Montenegró) beékelődnek közéjük, keleti és a déli EU-tagállamok „összekeverednek” a rangsorban: Spanyolország (26.), Olaszország (28.), Málta (29.), Görögország (31.), Ciprus (32.), Portugália (41.)

másrészt az országok **hasonlóságát** tükrözi, hogy ezen intervallumban nincsenek nyugat-, nyugat-közép- és észak-európai országok

Kohézió (cohesion)

összetartozás, összetartó erő

(összetartás – konvergencia, egyik alapja a kohézióknak)

Európai Unió:

1986 – társadalmi, gazdasági kohézió, 2007 (LSZ) – területi kohézió

- nincs egy széles körben elfogadott **meghatározás** sem a tudományban, sem a regionális politikában,
- a társadalmi, gazdasági kohézió mellett a területi kohézió nem a környezeti dimenziót jelenti, hanem a **három együttesét**, a komplexitást (területi társadalmi, gazdasági és környezeti kohézió) jelentheti
- **több területi szinten** is értelmezhető (lokális, regionális, makroregionális, országos, EU szint), többféle, **határokat akár átlépő** (esetleg összefüggő) területi formációban is megjelenhet
- **több dimenziót** kell egyszerre érteni alatta (gyűjtőfogalom), a meghatározáson túl a kohézió erősítésének módjai, eszközei a lényegesek,
- **sokszínűsége**, gyűjtőfogalom jellege a regionális politikában az EU sokszínűségéből, s az EU-ban megjelenő számtalan területi érdek egyszerre történő megjelenítéséből, érdekképviseletéből ered
- felfogható egyfajta területi jelenségként, folyamatként, amelyet a **társadalmi beavatkozás** (lokális, regionális, országos, EU szinten) – aktuális céljainak megfelelően – próbál befolyásolni különböző eszközökkel

(Szabó P. (2013): A területi kohézió erősítése a szakpolitikai dokumentumok és az elméleti irodalom tükrében. In: Pannon.Elemző Kft.: Területi kohéziós értékelési jelentés. Melléklet. Budapest, Pannon.Elemző Kft.- NFÜ. pp. 404-468.

Szabó P. – Tóth B. (2016): Új fogalmak térnyerése a hazai területi kutatásokban és területpolitikában. (Területi versenyképesség, területi kohézió, területi tőke, területi rugalmasság).

Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újrapiarosodása, Szeged, JATEPress, pp. 125-142.)

A területi kohézió dimenziói és céljai különböző területi szinteken

Dimenziók	Európai Unió és országos szint (térségek közötti egyensúly, harmónia)	Regionális és lokális szint (térségi egyensúly, harmónia)
1.	Területi munkamegosztás elmélyítésének támogatása	Endogén alapú, fenntartható, területileg harmonikus fejlődés megvalósítása
2.	Területi fejlettségi különbségek kezelése	Versenyképesség fokozása
3.	Ágazati fejlesztések területi koordinációja	Térségi szinergiák erősítése
4.	Vertikális partnerség erősítése	Horizontális partnerség erősítése
5.	Területi koncentrációs különbségek kezelése	Centrum és periféria kapcsolatának erősítése
6.	Területi együttműködések erősítése	Térségek közötti együttműködések fokozása

(Forrás: Szabó P. (2019): A területi kohézió értelmezése az európai tudományos és regionális politikai körökben. Megjelenés alatt.)

Kohézió a gyakorlatban – EU felől közelítve:

- egyrészt statisztikai adatokra építkezve tehetünk kísérletet az országok közötti **társadalmi, gazdasági kohézióról** nyilatkozni (V4+2), rámutatva arra, hogy mely problémák lehetnek közös célok és ezeknek a mekkora a támogatottsága, valamint Magyarország hogy áll ebben és kik lehetnek az érdekpárnerei

(Szabó P.-Kukely Gy.-Bártfai G. (2019) Társadalmi, gazdasági és területi kohézió a XXI. század Kelet-Közép-Európájában. Közép-Európai Közlemények 12 (1) pp. 9-26.)

- másrészt a területi kohéziónak a Területi Agendában rögzített, országotól eltérő területi dimenzióinak adatokkal megfogható jellemzőit vethetjük össze a V4+4 esetében, és figyeljük Magyarország pozícióját és érdektársait, országos dimenzióban, mivel a célok, majd a szakpolitikák alapvetően országok közötti tárgyalásokon dőlnek el (súlytalan hazai térségek)

Területi kohézió:

- tíz kiválasztott indikátor (Területi Agenda) - V4+4

Eredmények:

- a földrajzi tényezők közül a **tengerpart** és a **domborzat** léte megosztó
 - három országnak nincs tengerpartja, de a többi dinamikája is változatos (RO, BG, PL – HR, SI)
 - tengerpolitika, halászat, ...
 - átlagos tszfm.: ..., HU: 143, ..., PL: 173 - törés - HR: 331, ..., RO: 414, CZ: 433, SK: 458, SI: 492, BG: 472 (de ...)
 - Makrorégiók, CAP...

Eredmények:

- a **határok kérdése** is részben megosztó, a **schengeni zóna**, illetve a **külső és belső EU határok** közti differencia, viszont a szomszédságban elég hasonlóak, és általában a CBC területi együttműködést magában rejtő közös határhosszak terén is
 - RO, BG, HR nem Schengeni zóna
 - szomszédság:
 - HU, PL, SK, RO, BG, HR nem EU is - CZ (4, mind Schengen), SI (4, három Schengen)
 - sok szomszéd: HU, PL (7-7), ill. SK, RO, BG, HR (5-5)
 - egymással közös, hosszú határok (Interreg CBC)
 - Határigazgatás

- délen: **migráció tranzitútvonalai...**
 - PL, CZ, SK – többi
 - Migrációpolitika...

Eredmények:

- a fővárosok közötti mennyiségi és minőségi különbségek egyre érzékelhetőbbé válnak

- Pl. GaWC 2018:

Alpha Varsó

Alpha- Prága, Budapest

Beta+ Bukarest

Beta Szófia, Zágráb

Beta- Pozsony

Gamma Ljubljana

- a főváros dominanciája egyértelmű, de különböző súlyok

- PL policentrikus,
BG, SI, HU, HR jelentős

- várospolitikai

	PL	RO	CZ	SK	HR	HU	SI	BG
Főváros	Varsó	Bukarest	Prága	Pozsony	Zágráb	Budapest	Ljubljana	Szófia
Népesség (%) 2018	5	9	12	8	17	18	14	17
GDP (%) 2016	13	24	25	28	34	36	37	40

Adatforrás: Eurostat

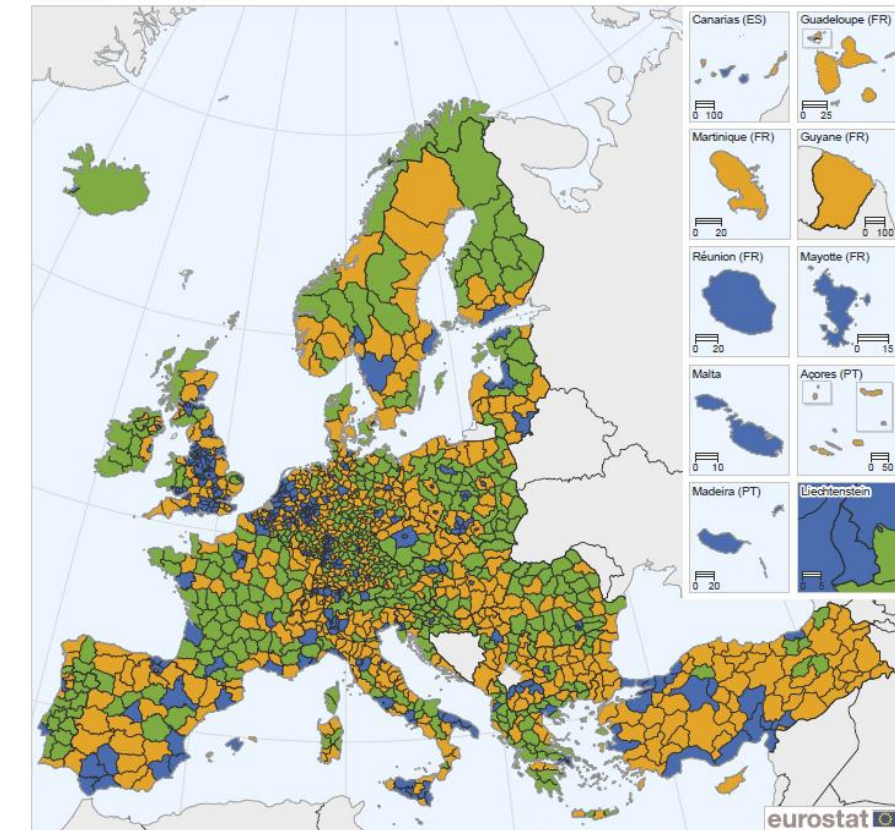
Eredmények:

- a **városi és a többi térség** arányában hasonló kép, kivéve PL
 - 217 NUTS 3 régió közül 24 városi, 93 átmeneti és 100 rurális
 - városi négy országban (HU, SK, BG, HR) a fővárost jelenti, CZ, RO külön a fővárosi agglomerációt is, PL: számos ilyen egységet érint
 - vegyes a kép az átmeneti és rurális térségek esetében
 - vidékpolitika, -fejlesztés

- az **országon belüli fejlettségi különbségekben** hasonlóak
 - egy főre jutó GDP súlyozott relatív szórása: Szlovákia, Románia, Bulgária, Magyarország, Csehország az „elsők” az Európai Unióban, ahol még mindig a legnagyobbak a regionális gazdasági fejlettségi különbségek
 - kohéziós politika (konvergencia régiók)

Forrás: Eurostat

Map 5.1: Urban-rural typology

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat - GISCO, 09/2018

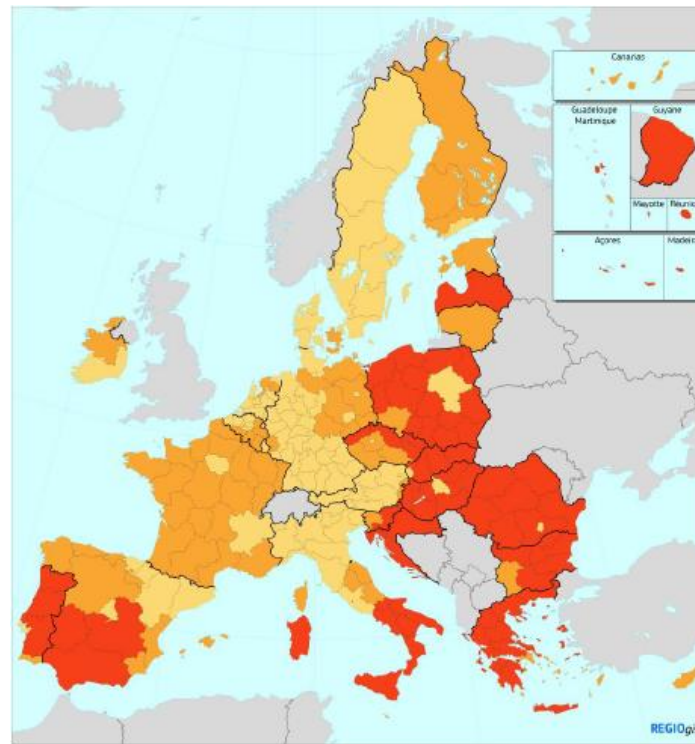
Legend:
■ Predominantly urban regions
■ Intermediate regions
■ Predominantly rural regions

Note: based on NUTS 2016 and GEOSTAT population grid from 2011, additional data from Columbia University, Center for International Earth Science Information Network - CIESIN (2015) GHS population grid.

Source: Eurostat, JRC and European Commission, Directorate-General Regional and Urban Policy and Directorate-General Agriculture and Regional Development

Eredmények:

- az EU szinten elmaradott régiók arányában hasonlóak, a fővárosi térségen kívül mindegyik régió fejlettsége elmaradt az EU átlag 75%-ától, BG, HR esetében még a főváros is; 2021 után már kicsit változik...
- Kohéziós politika – konvergencia célkitűzés (de munkanélküliség?)

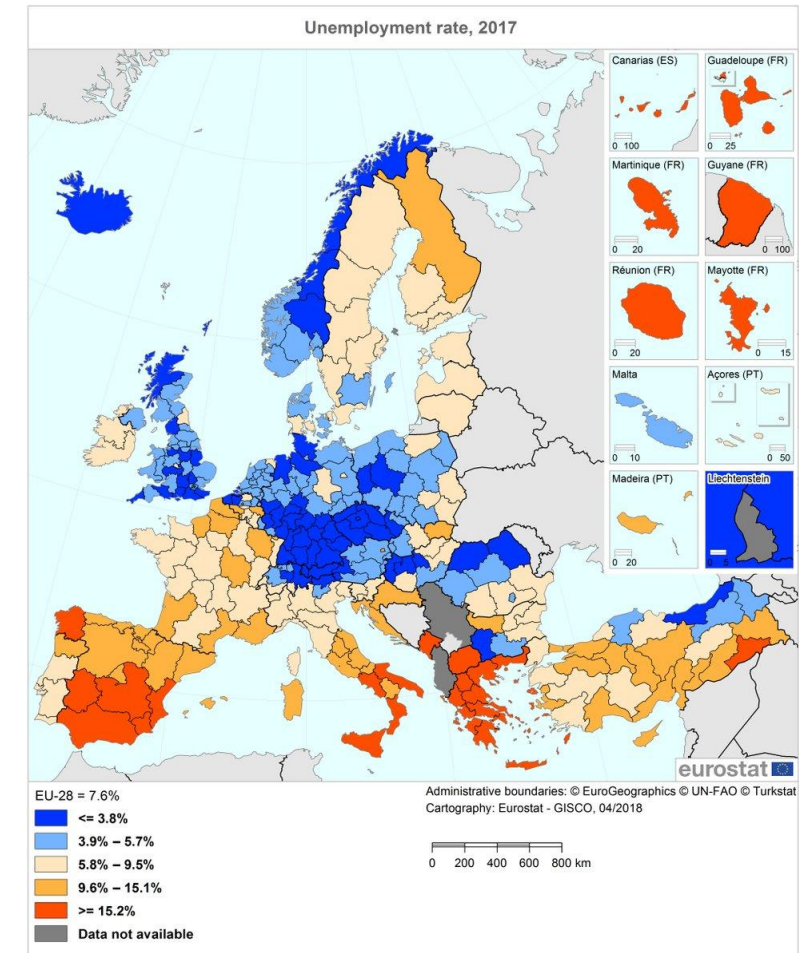
GDP/head (PPS) by NUTS2 region, average 2014-2015-2016

Index, EU-27 = 100
■ < 75% (less developed regions)
■ 75% - 100% (transition regions)
■ >= 100% (more developed regions)

■ Kevésbé fejlett régiók (az egy főre jutó GDP az EU-27 átlagának 75%-a alatt van): 182,2 milliárd euró

■ Átmeneti régiók (az egy főre jutó GDP az EU-27 átlagának 75%-a és 90%-a között van): 35,4 milliárd euró

■ Fejlettebb régiók (az egy főre jutó GDP az EU-27 átlagának legalább 90%-a): 54,3 milliárd euró

EU-28 = 7.6%

■ <= 3.8%
■ 3.9% - 5.7%
■ 5.8% - 9.5%
■ 9.6% - 15.1%
■ >= 15.2%
■ Data not available

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat - GISCO, 04/2018

0 200 400 600 800 km

A kelet-közép-európai országok hasonlósága és különbsége tíz választott területi kohéziós indikátor alapján

	PL	CZ	SI	SK	HU	RO	HR	BG	Összesen
Tengerpart nélkül	-	x	-	x	x	-	-	-	3
Nem a Schengeni zóna tagja	-	-	-	-	-	x	x	x	3
Gazdaságban főváros centrikusság	-	-	x	-	x	-	x	x	4
Globális szinten megjelenő főváros hiánya	-	-	x	x	-	x	x	x	5
Külső migráció tranzitútvonala	-	-	x	-	x	x	x	x	5
Jelentős regionális fejlettségi különbségek	-	x	-	x	x	x	(-)	x	5
Nem EU-tag szomszédsága	x	-	-	x	x	x	x	x	6
Hegyvidékek relatív nagyobb súlya	-	x	x	x	-	x	x	x	6
Rurális és átmeneti térségek dominanciája	(-)	x	x	x	x	x	x	x	7
Dominálnak az elmaradott régiók	x	(x)	(x)	x	x	x	x	x	8
Összesen	2	5	6	7	7	8	8	9	-

KONKLÚZIÓ

- Európa 2020 stratégia végrehajtási folyamatában **jobban kellene tükröződnie a területi dimenzióknak (TA)**, nemzeti, regionális és helyi sajátosságoknak, de ez **kétélű fegyver....**
- Magyarország a területi alapú kohéziós politikai szolidaritásból (támogatásból) leginkább **az elmaradottságban, a szegény vidéki térségekben, a (külső, belső EU) határok menti problémás helyzetben tud aktuálisan jól érvényesülni**, ellenben az európai nagyvárosok(?), a tengerek, a magashegységek esetén nem
- hangsúlyosabbá tehető lenne Magyarország szempontjából, egyrészt az országon belül **nagy területi fejlettségi különbségek, a főváros-vidék kontraszt kezelése** (nehezen céllá transzformálható az EU-ban, inkább belügy), másrészt a **síkságok problémái, ill. az édesvizek (folyók, tavak) területi kérdései** - ezekben találhatóak is érdekpартnerek a tagállamok között
- sikerülhet egyfajta **ország érdekközösségeket lehatárolni** az egyes célok közös megfogalmazására, vagy a célok megvédéséhez, megerősítéséhez, azonban fennáll annak esélye, hogy a **különböző politikai beállítottság** ezt nem fűzi szorosra

Köszönöm a figyelmet!